

Kirkenes UNDERVISNING

4
1995

TEMA: *Advent*

Lydhørhed i adventstiden

„I begyndelsen var ordet...“

Et undervisningseksempel
for voksne over
indledningen til
Johannesevangeliet

Af Henning Nørhøj

3

Lyset – det levende symbol

Af Holger Lissner

8

Englemeditation

Af Erik Strid

12

At holde guds- tjeneste for børn

Af Birgit Boelskov

14

Nye salmer

Rør blot ikke ved ...

Af Finn Dyrhagen

18

Ideer og Inspiration

21

Bøger og materialer

22

Forsideillustration: Gustave Doré.

advents- og juletiden er en tid, hvor de fleste mennesker – børn som voksne – kommer i "nærheden" af det kristne evangelium. Sådan er det vel, fordi julefortællingen fra Betlehem har en eller anden "gennemslagskraft", som når længere ud end andre af bibelens fortællinger.

Men også fordi der er så mange traditioner og så megen opmærksomhed omkring julen i skoler, i foreninger, i medierne og i hjemmene. Juleevangeliet og julesalmerne lyder i denne tid mange steder, hvor der på de øvrige årstider mere eller mindre er lukket land for stort set alt, hvad der har med kristendom at gøre.

Derfor er advents- og juletiden naturligvis en enestående chance for at nå ud til rigtig mange med det kristne budskab. I mange kirker holdes der juleafslutninger for både den ene og den anden slags institution. Og præster og sogne-medhjælpere medvirker ved julearrangementer og læser måske op af såvel juleevangeliet som „Ved julelampens skær“.

Alt dette kan være meget hyggeligt – og det har bestemt også værdi. Men man kan godt undre eller ærgre sig lidt over at det samme ikke gentager sig omkring påsken. Da synes vi vel, at vi har et budskab med mere vægt i; men altså ikke med så megen gennemslagskraft – eller måske er gennemslagskraften netop for stor eller overvældende.

Mange kunne nok godt tænke sig at den store arbejdsbyrde, som den store interesse omkring juletiden afstedkommer, blev fordelt lidt mere over andre dele af året, hvor kristendommen faktisk har nogle andre dimensioner at byde på.

Vores traditionelle "julestemning" er det nok de færreste, der ønsker at afskaffe. Men man må samtidig erkende, at atmosfæren i december måned, hvor konfekt, julepynt og hygge fylder næsten det hele, nok til en vis grad er en atmosfære for kristen forkyndelse, men ikke nødvendigvis for kirkelig pædagogik.

Så når man som præst eller kirkelig underviser glæder sig over lydhørheden i advents- og juletiden, bør man samtidig besinde sig lidt på, hvorvidt man blot "strør kanel" på julestemningen eller om man også "drysser salt" i den forstand, at man formidler kristendom på en måde, så det er „ej blot til lyst“ men også til kundskab om julens/kristendommens indhold.

I dette nummer af Kirkens Undervisning er fokus netop sat på den forestående højtids undervisning og forkyndelse.

Henning Nørhøj indleder med en artikel om Johannesprologens ord: "I begyndelsen var ordet". Og i artiklen "Lyset – det levende symbol" udfolder Holger Lissner lyset som adventens symbol. Videre i bladet giver Erik Strid en julemeditation over engle – "et aerodynamisk mirakel". Og Birgit Boelskov giver gode råd videre om gudstjenester for børn – især de helt små børn. Endelig handler denne årgangs faste rubrik "Nye salmer" denne gang om gamle og nye advents- og julesalmer.

Bladet her er det sidste i denne årgang, som har sat fokus på kirkens højtider: påske, pinse, høst og advent. Kirkeåret rinder ud og for redaktionen er der kun tilbage at ønske læserne GLÆDELIG JUL OG GODT NYTÅR. ●

Af Arne Kristoffersen

„I begyndelsen var ordet...”

*Et undervisningseksempel for voksne
over indledningen til Johannesevangeliet*

Det er Lukasevangeliets fortælling om Jesu fødsel, som er blevet juleevangeliet. Men Johannesevangeliets indledning spænder også over adventstidens temaer: forventningen, lyset, glæden. De første vers af Johannesevangeliet indeholder en guldgrube af dybe begreber og refleksioner over inkarnationens mysterium.

Af Henning Nørhøj

Hver af evangelisterne indleder deres værk ved at se tilbage på en "begyndelse". Markusevangeliet går tilbage til Johannes Døberen og Jesu dåb, Åndens nedstigen og tilkendegivelse af Jesus som Guds søn.

Mattæus- og Lukasevangeliet går tilbage til fødslen. Johannesevangeliet går tilbage til *skabelsen* – ja, på den anden side af skabelsen.

Hver af evangelisterne prøver på deres måde at forberede den følgende fortælling. Johannesevangeliets indledning vil med samme understrege, at Jesus er *Ordet* (logos) fra Gud.

Johannes er den af evangelisterne, der giver beretningen om Jesus en teologisk ramme – og selv om han henviser til Markus' start (v. 6-8) og til Mattæus og Lukas (v. 13), så har han altså ikke anset deres fremstilling for tilstrækkelig, ja, måske endog for vildledende. Markus kunne misforstås som, at Jesus var adopteret gennem dåben, og Mattæus og Lukas har med deres fødselshistorier for stærk lighed med hedenske myter.

For Johannes er det rette perspektiv, hvori Jesu gerning og hans forhold til Faderen kunne ses, netop evigheden. Dermed har Johannes med sin prolog en tydelig parallel til den religiøse og filosofiske strømning i samtiden, som går under fællesbetegnelsen *gnosticismen*.

Ordet *gnosis* er græsk og betyder erkendelse, kundskab, viden. Gnosticismen vil altså give en viden om menneskets egentlige væsen og dets mulighed for at opnå frelsen. De gnostiske myter giver indblik i en sær og mærkværdig verden, men bag myterne gemmer sig en overbevisning om, at sjælen

stammer fra en guddommelig verden og er fanget i legemet. Lysets gud, som står bag verden, sender sin menneskesøn for at frelse det lys tilbage, som er fanget i legemer. For menneskets sjæl er nemlig en gnist af en himmelsk oprindelse.

Gnosticismens livssyn er dualistisk, dvs. der er en skarp modsætning mellem det jordiske og det himmelske.

Prologens billedsprog

Johannes bruger et fascinerende og egenartet billedsprog. Naturlige fænomener som lys og mørke, liv og død, fødsel og død kommer hos denne evangelist til at betyde åndelige realiteter. Forfatteren står her i en jødisk tradition, hvor disse billeder allerede blev brugt til at illustrere en åndelig kamp. Samtidig indpasser Johannes nu dette billedsprog i det helt specielle budskab, som han vil bringe.

I prologen anvendes dette billedsprog. Livet og lyset bindes sammen og konkretiserer to realiteter i skabelsen. Ifølge den bibelske tradition i 1. Mos. 1 skabte Gud lyset allerede på den første dag. Derimod kom livet først til på den tredje dag. På den fjerde dag udtalte Gud et særligt skaberord for det lys, som skal lyse over jorden. Og på den femte dag sættes lyset i forbindelse med det liv, som udgøres af alle slags levende dyr.

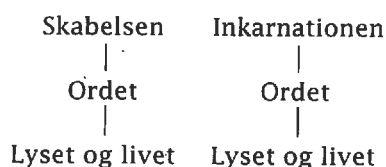
I skabelsesberetningen finder vi altså en nær sammenhæng mellem lyset og livet. Og alt det, som da blev skabt, blev til gennem Guds ord.

Johannes slutter sig til denne tradition og viser, at Ordet, som er Jesus Kristus, fandtes i begyndelsen og at alting blev til ved det.

Livet og Lyset, som ifølge skabelsesberetningen kom gennem Guds Ord, findes altså i selve Ordet.

I sin prolog opstiller evangelisten altså en parallelitet mellem skabelsen og inkarnationen:

Jesus Kristus er selve livet og lyset, som kommer ind i verden og bliver menneske. Livet og lyset fandtes altså i Ordet, før verden blev til. Ordet bliver så i skabelsen ophav til livet og lyset. Og endelig kommer Ordet til verden som verdens liv og lys. Og de, som tager imod dette kaldes Guds børn.

At lytte til Guds ord og se Guds herlighed gennem Jesus Kristus

bliver evangeliets hovedsigte. Gennem dette tilegner mennesker sig det liv og det lys, som fandtes før skabelsen, som skabelsen dernæst er udtryk for – og som siden blev åbenbart helt og holdent, da Jesus kom til verden.

Ligheder og forskelle mellem gnosis og Johannes

Ligheder:

1. *Det pessimistisk-dualistiske livssyn.* Denne verden – hvormed først og fremmest tænkes på menneskeverdenen – er i det ondes vold. (1.Joh. 5,19). Verden er ude af stand til at forløse sig selv.
2. *Forløsermyten.* Trods verdens modstand skinner lyset i mørket. Livsordet er i menneskelig skikkelse kommet til løgnens og dødens verden.

3. *Det gnostisk influerende sprog.* Jesus taler på en helt anden måde i Johannesevangeliet end i de synoptiske evangelier. Til mange Jesusord kan man finde paralleller hos mandæerne, en østjordsk døbersekt.

4. *Jødisk tale om fremtiden fortrængt af gnostisk.* I synopsen spiller talen om Guds rige og de sidste tider som et drama, der skal indtræde i en fremtid, en stor rolle. I Johannesevangeliet er det tidlige trængt tilbage til fordel for talen om dom og frelse, der finder sted, hvor åbenbaringsordet lyder.

Forskelle:

1. *Troen på at verden er skabt af Gud den almægtige.* Verden er ikke i det ondes vold fra begyndelsen. Den er Guds værk og gode skabelse.
2. *Dualismen hos Johannes* er ikke som i gnosticisken en absolut dualisme. Dualismen hos Johannes er mørke/lys – løgn/sandhed, nemlig at mennesket i sit oprør mod Gud har sat sig i hans sted. Deraf mørket og løgnen.
3. *Den manglende spekulative interesse.*
4. *Ordet fra Gud er identisk med Jesus fra Nazareth.* I de gnostiske forløsningsreligioner er den himmelske udsending, en uhistorisk og mystisk skikkelse, der kun på skrømt har iklædt sig menneskelig skikkelse.
5. *Forpligtelsen på medmennesket.* Gnosticisken foragter alle jordiske bindinger og vender ryggen til verden og medmennesket.

Prologen kan naturligt opdeles i følgende afsnit:

- *vers 1-5:* Et kosmologisk afsnit. Om Ordets præeksistens, om Ordet som var i begyndelsen.
- *vers 6-8:* Johannes Døberens vidnesbyrd.
- *vers 9-13:* Lysets komme.
- *vers 14-16:* Menighedens bekendelse.

Logos

Logos er et græsk ord med mange betydninger:

1. Tale, ord.
2. Fornuft - hvorudfra det i den græske filosofi udvikler sig til at betyde „den fornuftsmæssige lovmæssighed“, som et kosmisk princip. Det er ikke fra denne græske filosofiske tradition den johanneiske Logos har sin oprindelse.
3. I den græske oversættelse af GT bruges logos som Guds ord (memrah Jahve), der skaber hvad det nævner. Men der tales i GT ikke absolut om Logos som et selvstændigt væsen ved siden af Gud. Den hellenistiske jødedom kan tale om „Ordet“ som et mellemvæsen, en midlerskikkelse ved hvem Gud åbenbarede sig (Filon).

Senjødedommens visdomsspekulation opfatter Guds visdom (hebræisk CHOKMA; græsk: SOFIA) som en præeksistent, mytisk skik-

kelse, der som forløser søger bolig på jorden. Se hertil Ord-spr. 8,22-30. Her er der tydeligvis en forbindelse til Johannesevangeliet, selv om SOFIA ikke er et levende, eksisterende menneske, men et mytologisk udtryk for loven.

4. I den gnostiske tankeverden er Logos et mellemvæsen mellem Gud og verden allerede fra skabelsen af, ligesom han er Guds åbenbarer, forløseren, der i menneskelig forklædning begiver sig ned i verden for at frelse de tabte sjæle.

Her er der også en forbindelse til Johannesevangeliet. Dog er skabelsen ingen tragedie hos Johannes. De spekulative elementer er borte, og Logos er udtryk for åbenbaringstanken, Jesus for livsordet. Iøvrigt er det tydeligere i den græske grundtekst, at Ordet er en person, fordi Ordet er intetkøn på dansk, men hankøn på græsk.

Til bibelarbejdet

Vers 1. I begyndelsen

Indledningsordene i Johannes-evangeliet knytter til via Septuaginta (den græske oversættelse af GT) til skabelsesberetningen i 1.Mos 1. Men prologens to første vers beretter dog ikke om den skabelse, som fandt sted i begyndelsen. Nej, indledningsordene griber tilbage til *før* skabelsen. Jvnf. også Markus 1,1: „Dette er begyndelsen til evangeliet om Jesus Kristus“.

Der er imidlertid ingen tvivl om, at Johannes med sin åbning til evangeliet har villet skabe en parallel til Genesis: Frelse skal ses på en kosmologisk baggrund. I begyndelsen er ikke det første trin eller det første punkt i en tidlig rækkefølge, men angiver det, som ligger før tiden.

Ordet. Johannes indfører dette udtryk uden nærmere forklaring. Grunden må være, at evangeliet retter sig til en læserkreds, der i forvejen er fortrolig med dette udtryk. Det bruges ellers ikke som en betegnelse for Kristus i den evangeliske litteratur (undtagen i Apk. 19,13 og måske i 1. Joh.1,1). Men i Kol.1,15-20 giver Paulus en lignende fremstilling af Kristus - uden at bruge *Ordet*.

Vers 3. Gennem Ordet blev alt til. Forfatteren kommer nu til ordets funktion i skabelsesprocessen. Ligesom gud taler gennem profeterne, skaber han alt gennem Ordet. På lignende måde siger Paulus om Gud: „Af ham og gennem ham og til ham er alting. Dvs. at hele skabelsen er en Guds „åbenbaring“.

I modsætning til de gnostiske spekulationer – sådan som vi kender dem i udviklet form o. 100-tallet e. Kr. – skaber Gud iflg. Johannes selv verden gennem Ordet. Verden er altså *ikke* skabt ondt af en demiurg. I gnosticisismen er den materielle verden ond, hos Johannes er skabelsen grundlæggende noget godt – og bliver først ond, når den vender sig bort fra Gud.

Vers 4f. Ordet var liv og lys for menneskene.

Det tydeliggøres nu, hvordan livet opstod. Men forfatteren tænker nok

ikke så meget på livet i almindelighed, som på det virkelige og evige liv. Livet er nemlig i Johannes-evangeliet identisk med *evigt liv*. Det er det liv, som Jesus giver. Det liv er også menneskenes *lys*.

Guds skabende ord, gennem hvilket alting er blevet til, er altså også ophav til det evige liv.

Modsætningen lys-mørke findes allerede i skabelsesfortællingen. Men har gennem hele GT en symbolsk betydning som kampen mellem liv og død. Under indflydelse fra den iranske religion har den jødiske apokalyptik fået et stærkt dualistisk præg, som man også kan se det i Åbenbaringsbogens dramatiske skildringer. Men i jødedommen handler det altid om en relativ dualisme, eftersom Gud har skabt alt og mørkets kræfter således heller ikke kan stå udenfor Guds magtområde.

Johannes er først og fremmest optaget af den moralske dualisme, nemlig at mennesket kan vælge mellem lys og mørke. Jvnf. Salomos ordsprog 18,6.

Johannes vidner om lyset vv6-8

Disse vers afbryder nu den kosmiske betragtning og indleder nu beskrivelsen af Ordets komme til verden for at besejre mørket. Det er karakteristisk for evangelielitteraturen at forberede Jesu komme gennem Døberens vidnesbyrd. Dette gøres i 1,19ff hvad angår hele evangeliet. Men her i vers 6-8 gøres det samme hvad angår prologen.

I evangeliefortællingen handler det om Jesu offentlige liv, i prologen derimod om Ordet, der blev menneske. Inden dette tema introduceres, nævnes Johannes vidnesbyrd. På samme måde lader Lukas i barndomshistorien Johannes' fødsel blive et vidnesbyrd om Jesu nok så afgørende fødsel.

Johannes' livsopgave sammenfattes i vers 6. Ligesom i fortsættelse af 1,19ff. skal Johannes' underlegenhed understreges. Måske er der også en vis polemik mod Johannes Døberen og hans disciple i disse vers. Johannes er ikke selv lyset, men skal kun vidne om lyset. Hans vidnesbyrd skal netop lede til tro.

Ordet advent kommer af latin adventus, som betyder ankomst.

Advent er den periode i kirkeåret, som forbereder festen for Jesu fødsel. Advent omfatter de fire søndage forud for 25. december. Den første søndag indleder kirkeåret.

Det gennemgående tema i adventsgudstjenesterne er Jesu Kristi komme til mennesker.

Den liturgiske farve er den violette.

Tekster

Det gamle Testamente:

- * Sl. 24; 110 (forventningen om Gud Herrens komme til sit folk).
- * Es. 11,1-10; 35; 40,1-8; 42,1-9; 52,7-10 (forventningen om Messias' komme).

Det nye Testamente:

- * Matt.11,2-10; (Johannes Døberens spørgsmål).
- * 21,1-9; (Jesu indtog i Jerusalem)
- * 25,1-13; (Lignelsen om brudejomfruerne).
- * Luk. 4,16-30; (Jesus i synagogen i Nazareth).
- * Johs.1,19-28; 3,25-36 (Johannes Døberen som forløberen for Jesus).
- * 2. Kor.4,5-10 (om mørket og lyset).

Salmer

- * *Vær velkommen Herrens år.* (DDS 66).
- * *Blomstre som en rosegård.* (DDS 60).
- * *Tak og ære være Gud.* (DDS 62).
- * *Gør døren høj, gør porten vid!* (DDS 71).
- * *Hvorledes skal jeg møde.* (DDS 73).

Motiver

- * Kristi genkomst.
- * Forventning og glæde.

Symboler

- * Lyset.

Skikke

- * Adventskransen og dens fire lys.
- * Julekalender.
- * Luciaoptog.

Lysets komme til verden vers 9-11
Ordet som er menneskenes lys fra skabelsens begyndelse kommer nu til den verden, som er blevet til igennem det. Derfor kan det siges, „at han kom til sit eget“ (v. 11).

Det er Jesu offentlige virksomhed, hans livsskæbne, som der her hentydes til. „Hans egne“ må være Israels folk, men er vel samtidig udtryk for menneskeheden som sådan. De kan sige nej til lyset og sandheden eller også tage imod det. Ved sit nej tilhører de „verden“, som ikke kender lyset. Men verden er hos Johannes ikke blot ond; den er også genstand for Guds kærlighed og for Jesu forløsning. Der altså tale om en *relativ dualisme*.

De som tog imod Ordet blev Guds børn 1,12-13

Disse to vers udgør prologens centrum. Det ser vi i de afsluttende ord i evangeliet, Joh. 20,31. Denne målsætning med evangeliet er også fremme allerede her. Prologen viser sig altså at være båret af en nøje gennemtænkning af det, som er hele evangeliets hensigt og indhold.

Modsætningen mellem dem, som i vers 11 ikke tog imod ham, og dem som i vers 12 tog imod, udtrykker noget, som vi genfinder i hele evangeliets struktur. I den første del, 1,19-12,50, beskrives på dramatisk måde, hvor dan Jesu ord og handlinger enten afvises eller modtages af Jesu disciple, den samaritanske kvinde, den blindfødte etc.

Men det er i den sidste samtale med den snævrere kreds af discip-

le, at vi får et tydeligere billede af dem, der tager imod. Dem, der tager imod, fik ret til at „blive Guds børn“ (v. 12). Tanken om, at mennesket kan være eller blive Guds børn, forekommer i mange religioner. I følge den jødiske opfattelse var Gud omgivet af himmelske væsener, „Guds sønner“.

Efterhånden som læren om et hinsides liv udvikledes, kunne selv mennesker ifølge vise skrifter blive „Guds sønner“. Hos Johannes er kun Jesus Guds søn, og det i den betydning, at hans relation til Faderen er unik. Hos Paulus, Mattæus og Lukas derimod kan også de kristne kaldes for Guds sønner. For at betegne samme virkelighed anvender Johannes ligesom Paulus udtrykket „Guds børn“.

Guds barn bliver man allerede i nuet, ved at tro på hans navn, dvs. ved at acceptere det, som hans navn står for.

Vers 13 tydeliggør indholdet af „Guds barn“. Meget konkret beskrives en tilblivelse, som ikke har sin opkomst i en menneskelig kønsakt. At blive et Guds barn ligger uden for menneskelige muligheder. At være et Guds barn, at være født af Gud er et billede, som skal anvende derefter.

Menighedens bekendelse Vers 14-18

Fra og med vers 14 er prologen en lovsang fra menigheden for Jesus fra Nazareth, som ordet der var fra evighed af og som nu fører skabningen tilbage til livet af skaberen's hånd.

Jesu totale menneskelighed fremhæves stærkt med udtrykket *sarx*, kød. Men lige så radikal er prologen i de udtryk, der anvendes om Jesu gerning som frelser og forløser, hans „herlighed“. Ligesom han fra begyndelsen var hos Gud, ja, *var* Gud, sådan er han nu Guds ord til mennesker, Guds åbenbaring af sig selv, „fuld af nåde og sandhed“.

Og ligesom det senere hen, i afskedstalerne, bliver sagt, at Jesus åbenbarer sig i sin fulde herlighed som menighedens herre, sådan siges det allerede her i prologen, at Jesu guddommelighed ikke er ensbetydende med et højt over jorden vandrende guddomsvæsens fjerne stråleglans som i den gnostiske forløsningsmyte, men at det tværtimod er ensbetydende med den nærværende glæde og fortrøstning, der præger menighedens bekendelse, når det hedder at „af ham har vi alle modtaget, og det nåde over nåde“.

Af de to sidste vers i prologen siger vers 17, at nåden og sandheden er kommet ved Jesus Kristus og ikke ved Moses, som var lovens giver og repræsentanten for den gamle pagt. Over loven står nåden. over Moses står Kristus. Og endelig proklameres i vers 18 kristendommens absolutthed, idet åbenbaringen i Sønnen her ikke blot stilles op overfor GT, men overfor hele menneskeheden spørger efter Gud.

Kun i kristus lærer mennesket Gud at kende som han er, siger vers 18. I Sønnen er den usynlige blevet synlig, jvnf. 14,9: „Den som har set mig, har set Faderen.“

Til samtale

- Johannesprologen kan kaldes en salme. Sammenlign f.eks. med Fil.2,6-11. Inddrag også Lukas 1,46-55 (Marias Lovsang) i sammenligningen med Johannes 1,1-18.
- Fortæl om erfaringer med lyset og mørket i dagligdagen.
- Find eksempler på lys-mørke-symboler i Den Danske Salme bog.
- Johannesprologen kan sammenstilles med Ole Wivels sang fra Båring højskoles indvielse (Højskolesangbogen nr. 135).
 - Hvad menes med „Adams billede“, der er nedskrevet til en skygge i vers 1?
 - Hvad gælder frygten i vers 3?
 - Hvad menes med "Ordet" i vers 5? ●

*Der truer os i tiden
en ond usynlig magt:
vor egen sikre viden,
som sprængte med foragt
den skænkede natur
og nedskrev Adams billed
til skyggen på en mur.*

*Før sang man roligt salmer
i fattet tro på Gud.
Men gammel enfold falmer
som løv der slettes ud
i denne jævndøgnstid,
hvor hjerterne er delte
og med sig selv i strid.*

*En frygt for vore øjne
er langt som ild og is.
Afmægtige og nøgne
vi ser vort livs forlis:
vor jord forladt af sol,
de stærke bjerge smuldret
fra nedbrudt pol til pol.*

*Og dog er vi i live.
Angst og usikkerhed
vil troligt hos os blive
og nægte os vor fred.
Men hjertet banker tungt
og søger i sin feber
mod håbets vendepunkt*

*I ordet overvintrer
den sandhed vi forlod,
og ingen magt kan hindre
den i at fæste rod
selv i en fattig jord
hvor frøet som et under
og skjult for alle gror.*

*I ordet skabtes verden
som kloderne i lys.
I ordet skal vor færden
fra dag til dag fornys,
så vi alligevel
får ærligt mod til sammen
at vedgå arv og gæld.*

*En Adam i os alle
hver stormfuld jævndøgnstid
kan høre nogen kalde
langmodig, trofast, blid:
Mit barn, mit barn, giv agt -
alt er igen uprøvet
i dine hænder lagt.*

Lyset – det levende symbol

Det er en mørk tid. Vi tænder lys. Og lyset er symbol på det lys og liv, der kom til verden med Guds søn. I ord, billeder og undervisningseksempler levendegør Holger Lissner i denne artikel lyset – det levende symbol.

Af Holger Lissner

I alle kirker brænder der levende lys på alteret under gudstjenesten, og når lyse-
ne ikke tændes Langfredag, fornemmer vi ekstra stærkt denne dags særlige karakter. Lyset og livet hører sammen, ligesom døden og mørket forbindes med hinanden. Og når man nogle steder tænder lys på gravene, er det vel også for at udtrykke livet, at de døde stadig er levende for os i erindringen. Og i Guds rige.

Men lyset er ikke kun et kristent symbol. Uden at vide ret meget om det, vil jeg tro, at de fleste religioner bruger levende lys i deres kultiske sammenhænge. Solen er blevet dyrket både i Ægypten, i Mellemamerika og Persien, hvorfra soldyrkelsen gik mod vest, og i de gnostiske myter spiller lyset en stor rolle. Og alle steder gælder det, at symbolet tolkes ud fra religionens historier og myter.

Det gælder også inden for kristendommen. Der klinger mange bibelske historier med i vore sind som overtoner, når vi tænder lys i gudstjenesten. Og hvis man vil

bruge lyset som udgangspunkt i en gudstjeneste eller et undervisningsforløb, kan man hente historier og billeder fra hele Bibelen, lige fra skabelsesberetningen til Det nye Jerusalem, der ikke har brug for sol og måne, fordi "Guds herlighed oplyser den, og Lammet er dens lys" (Joh. Åb. 21,23), og fra utallige salmer.

Lyset og ilden i Det gamle testamente

Ingen, der har hørt Haydns *Skabelsen*, glemmer det frydefulde chok, vi får, når koret synger "Und es ward LICHT", "Og der blev LYS!" Her udtrykker Haydn i jublende, sejrserbuste toner, hvad 1. Mosebog nøgternt konstaterer, at "Gud så, at lyset var godt". Lyset er forudsætningen for livet, og derfor må det skabes først.

Men lyset kommer fra noget der brænder, og ilden er farlig, hvis den kommer for tæt på os. Derfor er det nærliggende, at Gud kan bo i ilden. I 2. Mosebog møder Moses Gud i tornebusken, der brænder uden at brænde op (2. Mos. 3), og den ild tør Moses ikke se ind i. Han dækker sine øjne til. Da folket vandrer ud af Ægypten til friheden, går Herren foran dem som en ildsøjle om natten for at vise dem vej (2. Mos. 13,21), hvis den da ikke bliver stående over åbenbarings-teltet som tegn på, at de skal blive en tid på stedet (2. Mos. 40,38).

På Sinaibjerget er Herren steget ned i ild (2. Mos. 19,8), og nu har Moses vænnet sig så meget til stråleglansen, så han kan se Herren ansigt til ansigt. Han alene. Men lyset er så stærkt, at Moses' ansigt kommer til at stråle af det, og han må lægge et klæde over. Derfor vil man i en del kirker se Moses afbildet med horn, hvad der vist nok skyldes en misforståelse, da *skæret* i den latinske oversættelse blev

gengivet med ordet *cornum*, der også betyder horn.

Da israelitterne vandrer videre, medbringer de en alterild, som ikke må slukkes (3. Mos. 6,2), fordi den er tændt af Gud (3. Mos. 9,24). Og med hele offervæsenet måtte ilden brænde på altrene, og der gik vel en lige linie herfra op til vore alterlys, selv om de har en helt anden funktion. Men israelitterne glemmer aldrig, at ilden kan være farlig. Og derfor kan ilden fortsat bruges som et billede på Guds helighed og frygtelighed. "Herren din Gud er en fortærende ild, en lidenskabelig Gud". (5. Mos. 4,24), og det illustreres stærkt og eftertrykkeligt i styrkeprøven på Karmelbjerget, hvor Herrens ild antænder offerbålet og brænder ikke blot offerdyrene og brændet, men også stenene og jorden, ja, selv vandet i renden (1. Kong. 18,38).

Men lyset er noget godt, det er Guds element, og et udtryk for, at det er godt at være Gud nær. (Sl. 36, 10; Es. 60,19-20). Dette møder vi også i Det nye testamente i Apostl. Gern. 9,3, hvor Paulus ved sin omvendelse bliver ramt af lyset fra Himlen, og 1. Tim. 6,16, hvor det om Gud siges, at Han bor "i et utilgængeligt lys".

Lys i Det nye testamente

Det er næppe tilfældigt, at lyset indgår i både jule, påske- og pinseberetningerne. Og da børnene skulle lave børnealtertavlen i Sdr.Bjert kirke, valgte de instinktivt at side stille julestjernen, påskemorgensolen og Helligåndsflammerne i de tre billeder (se billede i "Gudstjeneste også for børn", Det kgl. Vajsenhus' forlag, s. 161 eller "Gudstjeneste for alle sanser", Unitas 1995, s.21).

Johannesevangeliet bruger ordet lys om det, som Kristus bringer, ja, som et udtryk for Kristus selv. Og det samles i ordet: "Jeg er verdens lys; den som følger mig, skal ikke vandre i mørket, men have livets lys" (Joh. 9,3), som igen svarer til ordet i Bjergprædikenen: "I er verdens lys. Således skal jeres lys skinne for menneskene, så de ser jeres gode gerninger og priser jeres fader, som er i Himlene."

Moses fremstillet med horn.

(Matt. 5, 14-16). Når vi tænder lys, kan alle disse historier og billeder lyse op i sindet, og lyset er derfor nok det rummeligste symbol, vi har i kirken. På en gang åbent og meget præcist.

Brugen af lys

Jeg har en engelsk svoger, som i begyndelsen studsede over, hvor mange stearinlys, der bliver brændt af i Danmark. Det var han ikke vant til. Han bemærkede engang: "I danskere bruger I stearinlys, både når I vil hygge, have sex og være religiøse." Og det er nok ikke helt forkert. Der er nok noget religiøst ved vores dyrkelse af den hjemlige hygge. Og noget hyggeligt ved at tænde lys i kirken.

"Lyset skinner i mørket, og mørket fik ikke bugt med det." Med den genvakte inderlighed og den øgede brug af meditationsgudstjenester og Taizégudstjenester kommer det at tænde lys frem igen, og aldrig er kirkerne smukkere, end når de er oplyst af levende lys. Murværket og buerne træder frem på en helt anden måde med lys og skygge, og vi fornemmer, at mørket ikke kun er af det onde. Det skjuler, og det åbner. Den frygtsomme Nikodemus i os tør snarere åbne sig, når der ikke er for meget lys.

Og da Gud vel også bor i mørket, kan man både i en gudstjeneste og et undervisnings-forløb arbejde med mørket ikke kun som fravær af lys, men også det, der

kommer før lyset, det, hvoraf vi skabes. Barnet vokser ni måneder i mørke, før det fødes.

"En indtrængen i mørket, en accept af dette store, mørke rum af liv uden for ordene... ikke som noget ondt, men som mulighedernes sted, som stedet for de slumrende, skabende kræfter i livet, som det uformede stof, som kaos, der råber på at blive belyst, få skikkelse, blive berørt...ikke afvist.

Selve livets bevægelse, forvandlingsprocessen i et menneske ligger gemt netop i det stykke arbejde at afsøge mørket og forsøge at give det form." (Kirsten Sarauw: Modsigelsens billeder, Gyldendal 1987, s. 19).

At tænde lys for andre

Jeg oplevede første gang det at tænde lys for andre i Norge. Ved en gammel døbefont stod en kasse fyrfadslys, med en opfordring til at tænde lys for andre. Og det føltes helt elementært rigtigt at gøre det. Lyset gav forbønnen krop. Det var en lille inkarnation.

Lyset skaber sit eget lille rum. Og når man selv tænder sig et lys i kirken, kan man gøre den til et gudstjenesterum for ens egen andagt. Lyset samler blikket og sender samtidig tanker i mange retninger. De kan gå til en af de ovennævnte historier eller ord. De kan gå til mennesker, der lyste eller lyser op i vores liv. Vi kan meditere over, at lyset kun kan lyse ved at brænde og gå til. Tilsvarende kan vi kun lyse op i verden, hvis vi bruger os selv. Et lys, der vil redde sit liv, kommer aldrig til at lyse.

Da jeg kom hjem, begyndte jeg at lade børnene tænde lys for andre ved børneguds-tjenester, og når jeg holder "middagssang" med mini-konfirmanderne. For der er noget helt elementært i selv at kunne tænde sig et lys. De gør noget aktivt. Og det involverer langt stærkere end det kun at blive talt til. De skal vælge, hvem de vil tænde lys for.

Det er det samme, vi oplever ved nadveren. Vi kan kun deltage i den ved selv at gå derop. Og det var helt tydeligt, at det sagde børnene noget. Vi brugte den syvar-

mede lysestage fra alteret, og de bestemte selv, hvem de ville tænde lys for.

Lysglobus

Da jeg begyndte at tale om, at vi måske også skulle have en lysglobus i Sdr. Bjert kirke, lød den stående indvending: "Er det ikke lidt for katolsk?" Men hvad var de bange for? At det blev for følelsesbetonet eller for privat? At det var noget fremmed? At det blev mere hygge end åbenbaring? Men kan og skal vi styre, hvad mennesker skal opleve i kirken?

Erfaringen har vist, at lysglobussen bliver brugt, både om søndagen og til hverdag, af voksne og børn, også spontant ved begravelser, hvor det er sket, at den afdøde børn eller børnebørn går hen og tænder lys for deres mormor. Og kan lysglobussen være med til at vænne danskerne til, at kirken også kan bruges som et bedehus i hverdagen, hvad forbruget af lys tyder på, vil den have gjort en god gerning.

Luciaoptog

Men ellers har det især været luciaoptogene, der har brugt lyset som et symbol, og de har med rette været omdiskuterede. For hvad er det, de lader lyset pege hen på? Det afgøres af luciasangen, for her som andre steder tolker ordene handlingen.

Nu findes der flere oversættelser af luciasangen, og nogle af dem er virkelig under al kritik. En af de værste lyder: "Lysene i din krans mørke magt skræmmer. Signede luers glans trolde tæmmer! Lad ved dit klare blus vejen os finde. Fyld med dit lys vort hus, fagre præstinde...". Her er det ganske tydeligt, at hedenskab og helgendyrkelse ikke ligger langt borte. Jeg kan godt forstå, at en af vore biskopper forbød denne skik som et led i folke-kirkens gudstjenester.

Men i stedet for at forbyde skikken kunne man overveje, om det ikke var muligt at gøre den til en klart kristen handling. Adventstidens tekster rummer netop en række ord, hvor lyset omtales som

det, der kommer og fordriver mørket. Brudejomfruerne skulle tage imod brudgommen med lys (Matt. 25, 1-13). Herrens tjener slukker ikke den osende væge (Es. 42,3). Han skal bringe for lyset, hvad der er skjult i mørket (1. Kor.4,5). Johannesprologen (Joh. 1,1-14) forkynder Kristus som "det sande lys, som oplyser verden".

Og Johannesevangeliet lader Kristus kalde sig Verdens Lys. Derfor er det nærliggende at tolke lucialysene som vidnesbyrd om det lys, han bringer. Og Es. 60, lektien til Helligtrekongersdag, begynder netop med "Rejs dig, bliv lys, for dit lys er kommet." Det kan da ikke udtrykkes bedre end ved at bære lys frem. Og så kan man i stedet for at synge om den fagre præstinde måske synge:

1. Midt i den mørke nat
lysene brænder.
Vi bærer lyset frem
i vore hænder.
Nu skal det stråle ud
og mørket sprede,
det bringer bud fra Gud:
alt er nu rede.
Budskab vi bringer med,
budskab om julefred.
Santa Lucia, Santa Lucia.
2. Nu brydes mørkets magt,
natten må vige;
som det var forudsagt,
kommer Guds rige.
Lyset kom til os ned,
søgte og fandt os,
vi så hans herlighed,
stå midt iblandt os.
Budskab vi bringer med,
budskab om julefred.
Santa Lucia, Santa Lucia.

Holger Lissner 1982 (Gud ske tak og lov, nr. 58).

Jeg overvejede selvfølgelig, om jeg skulle smide Santa Lucia helt ud af sangen, men jeg lod hende stå. Hvorfor skulle hun ikke også have lov til at være med blandt brudepigerne? Det er jo hendes skyld på en eller anden måde, at vi tør gå med lys, trods vores protestantiske blufærdighed. Og børnene bærer virkelig blus med glæde.

Dåbslys

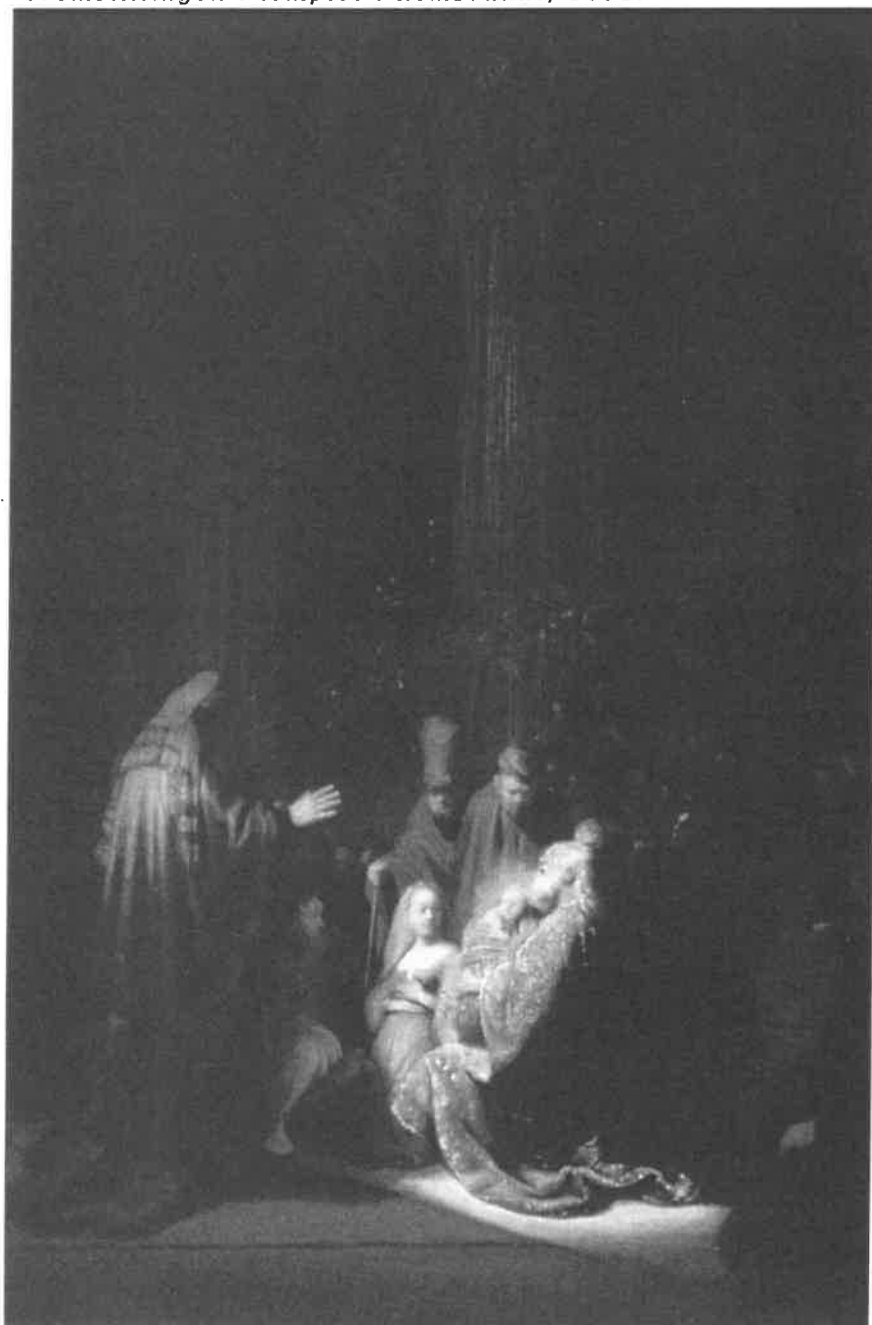
I den gamle døbefont i min kirke er der et malmfad fra 1400-tallet, og interessant nok er der støbt en lysholder ind i kanten af det. Det kan selvfølgelig skyldes, at man dengang somme tider havde dåb om natten, når der ikke var ret meget lys i kirken. Så var det praktisk at have en lysestage ved døbefonten. Præsten skulle jo kunne læse ritualet.

Men det kunne måske også være et tegn på, at lyset og dåben også hører sammen på en dybere måde. Som barnet kommer ud i lyset ved fødslen, sættes det ind i

lyset ved genfødslen. Kristus skulle døbe med Helligånd og ild (Luk. 3,16). Og når vi overdrager dåbslyset til barnet, sker det med ordene: "Så lad dette dåbslys minde dig om din dåbsdag, for i dag er du sat ind i Guds lys og sat til at lyse op i verden."

I de senere år er en række menigheder begyndt at bruge dåbslys i forbindelse med dåben. Biskop Johs. Johansen har skrevet en salme, der tolker dåbslyset: "Du, som tændte lys i verden" (Salmer og kirkeviser nr. 23), og bortset fra, at store søskende meget gerne vil bære lyset for lillesøster, så funge-

"Fremstillingen i templet". Rembrandt, 1631.

rer dåbslyset også som en fin illustration af de to lysord "Jeg er verdens lys - I er verdens lys", dåbens gave og opgave, den lodrette og den vandrette dimension i det dobbelte kærlighedsbud. Dåbslyset har i hvert fald været udgangspunkt for mange dåbstaler.

Det er det fornemme ved den slags symboler, at de uden mange ord udtrykker en masse, så ethvert barn kan forstå det. Og så kan jeg kun undre mig lidt over, at nogle biskopper kan være betænkelige ved den skik, fordi den er en udvidelse af dåbsritualet. Det rummer da en klargørelse af, at dåben skal leves ud: "Engang var I mørke, men nu er I lys i herren; lev som lysets børn, for lysets frugt er lutter godhed, retfærdighed og sandhed." (Ef. 5,8-9).

Jeg har mødt den indvending mod dåbslyset, at symbolikken bryder sammen, fordi dåbslyset går til og skal erstattes af et nyt. Så kan det ikke symbolisere dåbens gave, som netop ikke brænder op. Det lyder tilsyneladende rigtigt. Men lyset er jo netop kun et symbol, et forgængeligt billede på noget større og usynligt.

Når Jesus kan kalde os dødelige mennesker for verdens lys, der kan lyse, så mennesker må prise vor himmelske Far, så kan vi også bruge et lys af stearin til at lede menneskers tanker hen på Kristus. Vi lyser en tid, og det er også godt. Og vi skal også forny vort lys ved Kristi lys i livets forskellige aldre. Ellers brænder vi ud.

Lysgudstjenester

I min bog "Gudstjeneste for alle sanser", Unitas 1995, (s. 55-63), fortæller jeg om en Helligtrekongersgudstjeneste, hvor vi vovede at foretage en stjernevandring rundt om kirken i januarnatten med fyrfadsllys i rødvinsglas. Jeg har også engang prøvet at lave et stort lysoptog til en adventsgudstjeneste i Løgumkloster. Vi syntes selv, at det så meget flot ud, da vi vandrede op og plantede lysene i nogle fade fulde af sand, mens udvalgte lysteekster fra Bibelen blev læst. Men det er vigtigt at have gode lysmanchetter, for ellers bliver man

uvenner med kirketjeneren. De kan laves af små kaffefiltre.

I "Gudstjeneste - også for børn" s. 100 fortæller jeg om lysbrættet, som vi har brugt en årrække på alteret 1. søndag i advent, et fire meter langt bræt, der fungerer som en lysestage med et lys for hvert af kirkeårets søn- og helligdage, i kirkeårets forskellige farver.

Endelig skal nævnes ideen med at lave lysgudstjenester til Kyndelmisse med konfirmanderne. De bygger netop på kontrasten mellem lys og mørke, og prøver at sætte ord på, hvad vi forbinder med lyset og mørket. Se "En rapport om LYGUDSTJENESTE", Kirkens undervisning 1988, nr. 4.

Undervisning

I Kaj Mogensens konfirmandbog "Tro, håb og kærlighed", Nyt Nordisk forlag 1991, handler lektion 17 om Lyset og livet, og her er der givet et udmærket forslag til et undervisningsforløb.

I et forsøg på at opleve mørket og lyset, tog jeg engang mine konfirmander med ned i mørkekammeret. Det fik vi meget grin ud af. Men dér oplevede vi det helt tætte mørke, hvor vi slet ikke kunne orientere os. Og jeg genfortalte Anna Sophie Seidelins beskrivelse af verden før skabelsen (Anna Sophie Seidelin genfortæller Det gamle testamente, Sesam 1981, s. 11-12) og måtte selvfølgelig gøre det ud af hovedet. For man kan ikke læse sit manuskript i mørket! Og mørket fristede til at udbygge beskrivelsen! Og så oplevede vi befrielsen ved blot at tænde en tændstik eller linde på døren. Lyset bryder mørket, og vi kan se hinanden. Og farverne vender tilbage.

Og da jeg satte en spand over lyset, havde vi en klar udlægning af Matt. 5, 15, og kunne tage en snak om v. 14 og 16. Siden blev de sat til at sætte ord på, hvad mørke er og lyset i andre sammenhænge.

Salmer

I Holger Bennikes fortræffelige Salmeordbog er der hele seks spalter med henvisninger til salmelinier, hvor lyset nævnes. Og hvis der

havde været bedre rimord på lys end gys, nys og fnys, ville der have været endnu flere.

Alle morgensalmerne er fulde af lys og arbejder med sollyset som et billede på det lys, Kristus bragte: "Du soles sol fra Bethlehém". Men derudover kan fremhæves DS 314 "Gør dig nu rede, kristenhed", 367 "Den signede dag" og en række af julessalmerne, hvor Kristus forkyndes som lyset, der bryder frem i mørket.

Af nye salmer kan nævnes "Lyset er kommet" (Salmer og kirkeviser nr. 12), "Gud, som tændte lys i verden (S&K 23, T 94 nr. 855), "Det er så mørkt omkring advent (S&K 35), "Vi hænger op en adventskrans" (S&K 36) "Gud bor i et lys" (S&K 38, T 94 nr. 789), "Det første lys er Ordet" (T 94 782).

Billeder

Alle malere arbejder med lyset, og derfor vil der kunne findes mange eksempler i kunsten på billeder, hvor det er lyset, der afslører eller belyser. Mest kendt er vel Rembrandts meget bevidste arbejde med lys og skygger, men også Van Gogh, Chagall og Adi Holzer har billeder, der kan bruges, og som kan lånes på Materialecentralen.

Afslutning

Ved sidste børnegudstjeneste skulle vi for første gang bruge lysglo-bussen til at tænde lys for andre.

Det havde den fordel, at mange flere børn kunne få lov til at tænde lys for andre. En dreng valgte dog at tænde lys for sig selv, og det var helt fint. Da der var tændt både for forældre og bedsteforældre, for dyrene og de døde, kom Johan op, og da jeg spurgte, hvem han ville tænde lys for, svarede han: "For dig!"

Desværre lo de voksne, men for Johan var det alvor. Det var en kærlighedserklæring, og endnu engang var barnet nærmere Guds rige, både i kærligheden og i den intuitive forståelse for lyset som symbol. ●

Englemeditation

Af Erik strid

Hvidt karton. En skabelon. En saks. klippe-klippe...
Engle, juleengle, masseproduceret hele spisebordet
rundt, nogle mere basunkindede end andre.

Guds engle i flok.
Et aerodynamisk mirakel.
En hærsikare af himmelske michelin-mænd med små
bløde vinger.
Humlebien er elegant som en svale i sammenligning.
men vi vil ikke undvære dem,

Guds engle i flok.
Og med alle deres trompeter!
Og harper og små søde sangbøger.
De synger og spiller og danser.
Det må være en præstation med de vinger!
En avanceret koreografi.

Guds engle i flok synger lifligt i kor.

De har fætre og kusiner af alle slags.
I glas og glanspapir,
i gips og marmor, al fresco og olie,
formgivet af verdenskunstens til enhver tid mest
moderne navne: Giotto, Rafael, Rembrandt.

Den første halvdel af vort århundrede syntes, at nu
var det nok.

Vi lagde et tæppe af luftbærent sprøjtemiddel ud –
en blanding af gammel rationalisme og ny modernisme,
teologerne ydede konsulentbistand.
Det skulle være effektivt mod alt vinget kryb.
Men de udviklede resistens, de små buttede,
og deres langlemmede ældre søskende.

I den sidste fjerdedel af vort århundrede
kæmper digterne, kunstnerne, filmmagerne sære tve-
tydige brydekampe med himlens vingede væsener.
De kan ikke slippe dem,
de kan ikke lade være med at vente en velsignelse.
Selv teologerne er blevet i tvivl.

Deres første forfader -
nej, engle har hverken fædre eller mødre -
men den allerældste af dem havde vist ingen vinger.
Han havde et flammesværd,
han stod solidt på jorden med skrævende ben
og spærrede vejen til paradiset for Adam og Eva.
Alle tiders dørmænd,
dengang det som bekendt bal var forbi,
og vi ikke kom ind til festen igen.
Han syntes ikke det var synd for os.
Sådan var han, Guds engel.

Men alle hans yngre søstre og brødre
(næsten i hvert fald, så vidt jeg ved)
var anderledes.
De syntes, det var synd.
De kunne ikke lade være med at blande sig.
Der var en venlig lyd over deres flaprende vinger.
Når de lavde huller i himlens elektroniske mur.
– Der var ham, der ikke kunne se til,
at fader Abraham skar halsen over på sin søn,
fordi han troede, det var sådan en slags far, Gud var.
Hans nagle satte mærker i Abrahams håndled,
og slagterkniven faldt klirrende til jorden.
Og fra da af var Gud lidt anderledes.
Lidt venligere.

Der var ham, der brødes med Jakob
lige til daggry og lige til Jakobs hofte gik af led,
fordi han havde en velsignelse han skulle af med.
Fra da af ved vi, at Gud vil bare velsigne.

Og der var alle dem, der bare blev ved
med at lave stormstiger fra jord til himmel
og mindst lige så meget den anden vej.
Og hullerne i himlen!
til at kigge igennem, hviske igennem,
vinke og synge lidt opmuntrende.
Og sommetider, når det skal være,

tage hele turen, om de så skal miste et par vingefjer af det.

Er det for at vi ikke skal glemme,
at Gud egentlig mener det godt?

Nogle bliver ligfrem stamgæster på café jorderig,
og bliver helt kendte navne:
Uriel og Rafael, for ikke at tale om Gabriel og Mikael.

– Jeg har en yndlingsengel.
Det er vistnok ham der hedder Gabriel,
men det er i et bestemt øjeblik,
og lige præcis sådan, som Rembrandt malede ham
(så fortroligt, at jeg tror, Gabriel har aflagt besøg i det
vinterkolde atelier i jødekvartret i Amsterdam.
Den himmelske venlighed kunne han også godt trænge
til,
den gamle maler med det rodede privatliv og den
elendige økonomi og de rindende øjne, der havde set
dybt i menneskelig ulykke og også i geneverflasken.)

Billedet er et julebillede.
De er der allesammen.
Maria, der har fået lagt sin lille nyfødte i en krybbe,
og Josef, som åbenbart har fået sig etableret
midlertidigt som tømrer i Betlehem.
I et hjørne af stalden.
De sover, trætte, lidt forkomne.
Jeg tror Maria snorker let.
Hun sidder op ved vuggen.
Josef er sunket sammen på sin stol.
Men midt i det hele står englen der.

Det er svært at se, at han skulle være i familie
med ham med flammesværdet.
Han vinger ligner hverdagsagtige gåsevinger
(Men Rembrandt har vel aldrig set en ørn)
Han bøjer sig og lægger en venlig hånd
på Josefs skulder.
Og vi aner Josef fare lidt sammen,

det er ikke rart at blive vækket,
når sønnen endelig har lagt sit bløde dække
over en stresset dag.
Han vender sig om imod vuggen,
men engelens hånd er bestemt.

Vi ved jo, hvad det er, han hvisker
i den sovende Josefs øre:
Stå op og flygt, for Herodes vil finde barnet
for at slå det ihjel!"

Det er sådan, rigtige engle er.
De vækker os venligt til virkeligheden.
Når vi trækker søvnens tæppe op over ørerne
og ikke vil vågne til den virkelighed,
der er altfor virkelig.
Når kong Herodes og alverdens ubehageligheder
kan få lov til at passe sig selv,
og vi slår om på en anden kanal –
lykkehjulet og anden godt genbrugt underholdning –
rigtige engle lægger hånden så bestemt på vores
skulder, at vi vågner, gnider øjne og står op.
Var der alligevel et svirp af flammesværdet?
Han pakker et sovende barn og en næsten sovende,
udaset mor op på et æsel.
Og flygter ud i natten,
fordi flygtningefamiliens usikkerhed er bedre
end den søvn, der ender i en massekræ.

Og englen fløj stille tilbage til Guds himmel.
Måske vekslede han ligefrem en ramsaltet venlighed
i vagtlokalet med ham med flammesværdet.
Så holdt han sig i beredskab,
for han vidste,
der ville blive brug for ham igen.
Og igen. ●

At holde gudstjeneste for børn

Birgit Boelskov, som er ansat ved Danmarks Lærerhøjskole, giver i denne artikel nogle gode råd i forbindelse med børnegudstjenester. Birgit Boelskov beskriver især gudstjenester for de helt små, børnehavebørnene.

Af Birgit Boelskov

forleden dag oplevede jeg en fodboldkamp på Brøndby Stadion, og sådanne kampe, kan der siges meget om. Men inden selve kampen var der et „lilleput-hold“, der spillede opvarmnings-kamp, og hjemmeholdet vandt.

Efter en sejr er det skik, at hjemmeholdet løber frem i samlet trop mod sine tilhængere og lader sig hylde ... som skuespillere, der tager mod applaus ... Således også dette sejrende lilleput-hold. I flok og rad, og med den meterhøje træner midt mellem tumlingerne løb de frem mod den 10.000 tallige skare, der sendte et brus af de rituelle hyldestråb ned over dem, akkurat som hvis de havde være voksne spillere.

Da børnene slap hinandens hænder måtte de reagere fysisk, deres begejstring fordrede udladninger, og de sprang og trillede sig og slog kolbøtter. Det var sødt at se.

Det var også tankevækkende. Sådan modtager forholdsverdenen sine børn, sådan løfter den dem ind i fællesskabet. Et brøl af begejstring og accept.

Hvad med kirken, hvordan modtager den sine børn?

Ja, kirken har jo så meget mindre at tilbyde. Og dog så meget mere. Først og fremmest er kirkens velkomst ikke til de udvalgte, sejrende få, men for alle børn, og indholdet i fællesskabet er ikke flygtigt og fysikafhængigt, men et værktøj for tanke og tro, der skærpes og ikke sløves med alderen.

Begræns målene

Vil kirken indbyde sine mindste til gudstjeneste, må den ikke have for mange mål, men koncentrere sig om to, nemlig at gøre børnene fortløbende med kirkerummet, og forsyne dem med det første værktøj for tanke og tro.

Ja, når det gælder små børn er kravet om enkelhed og koncentration så stort, at man kan overveje ved en børnegudstjeneste kun at holde sig det ene af de to mål for øje, og så hæfte sig ved det andet en anden god gang.

Kender De ikke den oplevelse, det er, når en bygning, man ofte har passeret, pludselig åbner sig for én. Verden bliver rent fysisk rigere og rummeligere, ... nåda, ser her sådan ud indvendig, det må jeg nok sige. Men det er også en bevidsthedsudvidelse ... ting kan se anderledes ud fra den anden side ... kulisserne er vendt ... verden er anderledes og rigere, end jeg vidste ... „så er vel flere sager, som nu vort hjerte vrager, fordi vi halvt dem skue kun“. Verden bliver flerdimensional.

Hvor må man dog føle sig heldig stillet som præst at have det privilegium at kunne præsentere landets smukke kirkerum for de nysgerrige børn.

Mulighederne er uendelige. Menighedernes Daginstitutioners formand Ejgil Bank Olesen lod sidste år sine mindste sognebørn i rad og række betragte Holmens Kirke „på vrangen“. Op og ned ad alle trapperne, rundt på pulpiturene: sådan ser kirken ud på bagsiden, sådan ser den ud fra oven. Det overvejedes også at sende børnene ud på selve loftet. Men da et

Foto: Birgit Rudloff

enkelt fejltrin fra de udlagte planker ville sende barnet durk ned gennem stukloftet, blevet tanken opgivet som lidt for risikabel.

Vi kan sjældent lade 10.000 menneskers brus skylle over børnene. Men orgelet kan bruse. Lad helst børnene få mulighed for at kravle op og se organisten i fuld sving. Eller lad, hvis det ikke er muligt, organisten vinke ned til børnene. Gør et nummer ud af det. Lad børnene hejse noget op til organisten, så de kan se, hvor højt oppe orgelet er, og hvor langt nede de selv står i forhold til det. Spar ikke på kvaliteten. Spil det bedste, det flotteste, det smukkeste. Men spar på tidsrummet. Spil ikke for længe, hold op mens børnene endnu gerne vil have mere. Spil også gerne noget kendt, men kun som et notabene, ikke som om „den lille kattekilling“ er alt, hvad et barn kan forstå.

Børn kan godt se kirkerummets skønhed og høre orgelets majestæt. Men hvis de ikke selv er aktive, så bevarer de ikke koncentrationen

længe. Aktive kan de så blive ved at udforske rummets akustik: synge, hviske, råbe. Kalde ekkoet frem, eller synge, hviske, råbe til hinanden. Vekselsang i Palestrinas ånd omend ikke på hans niveau.

Kirken er børnenes. Vis dem den. Mål det store rum ved at tage hinanden i hænderne og se, hvor langt vi kan nå. Døbefond og knæfald kan betragtes, berøres, forklares. Madrasser kan lægges ud, så man kan ligge ned og kigge op i hvælvingerne.

Eller leg med lyset. Det er et frynsegode for den, der arbejder i en kirke, at betragte belysningernes skiftet dagen igennem. Selv har jeg som sanger under timelange korprøver haft det privilegium. Tal om lyset, der tændes i mørket, og lad børnene få lov til at tænde og slukke lysekronerne. Eller sluk en vinterdag lyset, og udstyr børnene med lommelygter.

Jamen, er det en gudstjeneste? Er det ikke bare pjank?

Jo, det kan man godt sige. Men fortroligheden med kirkerummet

er en god forudsætning for senere at kunne deltage i selve gudstjenesten.

Børn tilegner sig verden gennem aktiv handling og leg, og er de først blevet fortrolige med kirkerummet og har fået opfattelsen af, at det er deres, så er vejen banet for en mere overordnet forståelse for selve gudstjenesten.

Optrædende børn

Når man skal arrangere en gudstjeneste, og ikke mindst en børnegudstjeneste, kan det være fristende at lade børnene optræde, at lade dem dramatisere evangeliet.

Spørgsmålet må så være: til hvis glæde skal det ske?

Der er ingen tvivl om, at forældre vil få en åbenbaring og blive dybt troende i samme øjeblik, som de ser deres datter som Jomfru Maria. Det er virkelig en oplevelse, der trækker tårer. Jeg mener det egentlig ikke ironisk, det er udmærket at få sig „en ryster på følelserne“.

Så hvis publikum består af voksne, vil de være bjergtagne.

Hvad de optrædende børn angår, så afhænger al jo af den pædagog eller præst, der foretager indstuderingen. Hvis vedkommende forstår at levendegøre evangeliet, og hvis vedkommende forstår at give alle rolleindehavere lige stor betydning ... der kan lægges stor betydning i at bræge på den rette måde ved krybben ..., og hvis ingen udelukkes, men får lige netop den rolle, der passer til udvikling og temperament, ja, så kan det være en oplevelse for livet.

Men der er mange hvis'er. Og man skal ikke regne md, at børn synes, det er noget, at se jævnaldrende børn optræde. Det vil kun undtagelsesvis være tilfældet, at småbørn får noget ud af at se småbørn optræde.

Så er det en bedre idé under fortællingen at lade sine små tilhørere agere. Det kræver en vis tryghed hos børnene og det kræver forarbejde med visse symboliserende rekvisitter.

Men hvis man har en heldig hånd med børn, så kan man undervejs i sin fortælling kalde et barn op, sætte en krone på ham og hænge en kappe om hans skuldre, og her har vi så Herodes.

Bibelhistorien ... den rene vare

Selve tilegnelsen af tankeværktøjet, at materialet til troen starter med bibelhistorien, og den personligt fortalte bibelhistorie bør være centrum i enhver børnegudstjeneste.

Barnetroen bygger på bibelhistorie, som giver stof til tanker om alt, hvad der berører menneskelivet. Hvor finder man f.eks. bedre beskrivelse af søskendejalousi, eller af at være lille og udsat for de stores pres?

„Børn er just ikke meget gudelige“ siger Søren Kierkegaard. Og i børnenes bevidsthed vil der sjældent være forskel på bibelhistorie og eventyr. Gud, engle, feer og Batman går op i en højere enhed. Det kan nok ikke være anderledes. Men for det første er bibelhistorier som historier gode. Så uanset om

barnet senere som voksen, når det får orden på begreberne, vil forkaste troen eller ej, så udgør historierne en umistelig skat, som hjælper barnet til at filosofere over godt og ondt, lys og mørke, kærlighed og had.

Og jeg har vanskeligt ved at forstå, hvordan man som voksen kan føle sig som kristen, hvis man ikke som barn har haft Benjamin og David, Rebekka og Maria for ikke at tale om Jesus som sine legekammerater.

Bibelhistorien taler som vor kulturs grundfortælling så direkte til barnet, at tid og stedsforskelle, der i den voksnes rationelle forestilling er så stor en hindring, falder bort, når barnets fantasi folder sig ud.

Det drejer sig om at fortælle, ikke om at forklare. Det drejer sig om selve den dramatiske historie, og om højst een pointe, eet tema, som man forsøger at få frem. Forklar ikke fremmee ord. Brug nogle få, og lad betydningen fremgå af sammenhængen.

Gå til selve kernen i historien og undgå så vidt muligt at forville Dem ud i sidetemaer. Bliv ved den røde tråd, også selv om De i Deres stille sind ved, at historien har flere facetter end som så.

Men afgørende for temaet, for pointen er, at betydningen også er vigtig for en selv. Enkelhed er ikke det samme som at tale ned, eller forfladige. Det er et spørgsmål om at gå lige til sagen ... til det, der også er sagen for en selv som voksen og troende.

Hele forløbet afhænger heraf. For hvis pointen ikke er vigtig for en selv, så vil man også føle sig i tvivl, om den er vigtig for børnene. Og er man først i tvivl, har man tænkt „De vil nok ikke! De gider nok ikke! De forstår det sikkert ikke!“ ... ja, så er slaget halvt tabt. Man skal vide med sig selv, at man har noget her, som børnene gerne vil have. „Nu skal I bare høre!“.

Og jeg spørger bare: kan man være bedre hjulpet end med juleevangeliet?

Ud fra den betragtning vil jeg også tillade mig at sætte et lille spørgsmålstegn ved „Bamsegudstjenester“ og lignende, hvor bør-

nene er blevet opfordret til at medbringe deres legetøj. For hvad er pointen her? Der *kan* være pointe, jeg ikke har fået øje på. men hvis der ikke er en pointe, som er af afgørende betydning for præsten selv, så vil der heller ingen være for barnet.

Enkelhed og koncentration

Til en rigtig gudstjeneste hører bøn, sang og velsignelse. Og igen må jeg sige, at jeg har set præster falde for fristelsen til at ville benytte sig af lejligheden, når nu børnene er her, til at ville have det hele med og sikre sig, at børnene nu forstår, hvad der bliver sagt. Gør det ikke. Sig „Nu skal vi tale om Gud“ som indledning til bøn, og „Nu taler Gud til os“ ... eller hvordan De nu vil belægge deres ord som indledning til velsignelsen, og lad så bøn og velsignelse tale for sig selv. Eller lad en samtale om bøn eller velsignelse være dét der er den dags tema.

Og hvad sange angår, så skal jeg være den første til at ønske, at børn kunne Ingemanns morgen- og aftensalmer udenad.

Men det er bedre at synge eet eller måske to vers mange gange, end at foresynge en hel salme, som børnene ikke forstår og kender. Leg med det. Syng med og uden musikledsagelse. Lad de voksne synge een gang og derefter børnene. Lad drengene synge for sig og derefter pigerne, eller dem med noget rødt tøj og dem med noget blåt, og til sidst synger vi det allesammen. Nu lyder det virkelig af noget.

Som præst ved en børnegudstjeneste har man det privilegium at være i centrum og virkelig have en gave at tilbyde børnene. Bliv i centrum. De er den, de blanke øjne skal være rettet imod. Samtale er godt til sin tid. Gudstjenestens form er ikke samtalen, og mindst af alt, når det drejer sig om børn.

Jeg har ofte nok følt trang til at komme med bifalds- eller mishagsyttringer under en prædiken, og børnene skal også nok gøre det af sig selv. Men af hensyn til de andre kirkegængeres andagt har jeg selv styret mig, og De bør ikke forlede

børnene til at forstyrre hinanden. De andre børn gider ikke høre på hinanden, de vil høre Dem, når de først har opdaget, at De har noget på hjerte. Og har De først indladt Dem på samtale med eet barn, vil de hurtigt opdage, at der rejser sig et kor.

Bliv i centrum, også hvis uroen blandt de små breder sig. Forled Dem ikke til at tro, at andre voksne blandt tilhørerne kan og skal genoprette roen og derved tage opmærksomheden fra Dem. Afbryd hellere historien og træk ud af rollen, hvis der skal tysses på børnene, end at give ordet fra Dem. De andre voksnes rolle er tilhørerens og deltagerens. De andre voksne skal ved deres deltagelse og interesse være eksempel for børnene, de skal ikke styre. Det skal kun præsten.

Barnets integritet

Til sidst vil jeg sige, at ikke mindst når det gælder en julegudstjeneste, må man skelne mellem en guds-

tjeneste, hvor forældrene selv kommer med deres børn, og en gudstjeneste for en børnehave, hvor alle børn, også børn fra andre trosamfund vil kunne være deltagere. I alle tilfælde bør barnets personlige integritet, barnets ret til selv at danne sin egen tro, respekteres. Ingen har lov at sige: „Sådan tror jeg, og alle der tror noget andet, er galt afmarcheret“. Men alle har vi ret til at sige: „Sådan tror jeg“.

Men hvis der er tale om „sammenbragte børn“ ved en gudstjeneste for en børnehave, så understreges børnegudstjenestens karakter af en demonstration. „Så gør vi sådan, når til kirke vi går“ ... nu skal I bare høre børn, sådan er der nogen, der gør, sådan er der nogen, der tror. Sådan tror og gør jeg.

Møder man børnene med den holdning, så kan det være mangel på et barns eneste chance for ikke at blive analfabet med hensyn til vor kulturs bærende religion. Så kan man med god samvittighed stille spørgsmålet: Skulle børn af anden religion stilles ringere med hen-

syn til forståelsen for dét, der danner baggrund for den litteratur, malerkunst og musik, de er omgivet af. Vi kan ikke forvente, at børnene skal dele vor religion, men vi kan give dem muligheden for at kende den.

Lyder det som en stor opgave? ja, en gang imellem må man jo stole på Helligånden. ●

Foto: Birgit Rudloff

Rør blot ikke ved ...

... de gamle julesalmer, som vi ikke vil give fra os. Netop julen er vel for de fleste af os den højtide, hvor kristendommens budskab skinner klarest igennem al vor sækularisering. Eller er det julesalmernes atmosfære – mere end det er teksterne? I hvert fald er det tilsyneladende ikke disse salmer, der råber mest på fornyelse. Og alligevel ...

Af Finn Dyrhagen

det sker ganske ofte, at jeg bliver spurgt, om vi ikke kunne forny os lidt i kirken, for „hvis det skete, så ville der komme folk i kirke“. Det handler for det meste om vore salmer, som er „langtrukne, uforståelige og på ukendte melodier“.

Det hænder også, at jeg får konkrete forslag: vi skal synge gospelagtige salmer, mere rytmiske og mere forståelige tekster. Engang imellem bliver jeg provokeret til at sige: „Jamen, det synes jeg er en god ide! Jeg har tænkt mig at gøre noget ved det og har tænkt på, om vi ikke skulle begynde til juleaften. Det er sådan en god anledning.“ Og reaktionen er hver gang den samme: „Nej, ikke lige julesalmerne, for dem kan vi godt forstå og dem kan vi lide, som de er!“

Så spørger jeg, om de kan forklare, hvad sidste vers af „Et barn er født i Betlehem“ betyder:

*Ham være pris til evig tid
for frelser bold og broder blid!
Halleluja, halleluja!*

(DDS 85, v. 10)

– og langt de fleste må give sig: hvem bruger ordet „bold“ om den tapre, kække – og hvem ville sige sådan om Kristus i dag?

Adskillige er også de beretninger om misforståelser af netop denne, den mest elskede børnejulesalme: om den „fattige jomfru, der steg i løn“ (v.2) – eller „Forsvunden er nu al vor nød“ (v.5, hvor der vitterligt står: „Forvunden er nu al vor nød“, hvilket er noget ganske andet!).

Eller man kunne spørge, hvordan enhver med forventningsfuld stemme kan synge med på de barske ord fra „Den yndigste rose“:

*Al verden nu burde sig fryde,
med salmer mangfoldig udbryde,
men mangan har aldrig fornummen,
at rosen i verden er kommen.*

*Forhærdede tidsel-gemytter,
så stive som torne og støtter,
hvi holder I eder så ranke
i stoltheds fordærvede tanke!*
(DDS 98, v. 4-5)

Der er formentlig ikke mange, der får julegåsen galt i halsen, selvom ordene er forståelige nok og burde give associationer til Grundtvigs „julesorg“ og hensætte os i juledepression – med mindre man da fastholder, at ordene kun gælder „alle de andre“!

Men tilbage står kendsgerningen: vore julesalmer er vore julesalmer, og ingen skal tage dem fra os eller erstatte dem med nye, forståelige, letsyngelige, rytmiske salmer! Det er nok ikke, fordi vi holder så meget af salmernes budskab, men mere fordi kombinationen af de kendte melodier og vore associationer skaber en stemning: forventningens glæde ligefrem bobler i os, når vi synger de kendte julesalmer.

Prøv for eksempel – midt om sommeren – at foreslå „Kundskabs fader, visdoms væld“ (DDS 328), der skal synges på melodien „Dejlig er den himmel blå“ – eller „Uforsagt, vær på vagt!“ (DDS 546 fra afsnittet „Årvågenhed og bøn“) på melodien „Glade jul“, som DDS selv

angiver som alternativ til Laubs. Det vil formentlig vække en hidsig diskussion, om man overhovedet kan gøre sådan.

"Nye" julesalmer

Man skulle tro, at det derfor var håbløst at skrive nye julesalmer, men ser man efter, hvad der findes i vore salmebogstillæg af andre julesalmer, bliver det alligevel til ganske mange:

„78-tillægget“ har fire:

- nr. 817: „Kom, tro, og kom, glæde“, en oversættelse af den engelske Christmas Carol: „Adeste fideles“,
- nr. 818: „Hør, hvor engleskarens sang“, en oversættelse af Charles Wesley og Mendelssohn-Bartholdys „Hark! the herald-angels sing“,
- nr. 819: „Det var ikke en nat som de andre (se nedenfor),
- nr. 820: den ofte savnede „Barn Jesus i en krybbe lå“ af H.C. Andersen og Niels W. Gade.

„Salmer og kirkeviser“ har tre:

- nr. 37: „Men kejser'n vidste ikke spor“ af Britt G. Hallqvist og Bertil Hallin,
- nr. 38: „Gud bor i et lys som ingen kan nå“ af Margareta Melin og Lars Åke Lundberg,
- og nr. 39: „Vi vil synge højt“ af Dorte Roager Scharling på ekko-melodien „Vi har lejrball her“.

„Gud ske tak og lov“ har ialt 14 julesalmer:

10 fra DDS og 4 andre:

- nr. 64: „Lad os alle juble, for nyheden er stor“ af den tanzanian-

ske forfatter og komponist Wilson Kyakajumba,

- nr. 65: „Nu tændes tusind julelys“ med tekst og melodi af Emmy Køhler (fra 1898),
 - nr. 70: „Barn Jesus i en krybbe lå“,
 - nr. 74: „De stjerner som så klare“ af K.L. Aastrup og Ulla Ring.
- Desuden findes „Men kejser'n vidste ikke spor“ som nr. 76 i afsnittet „Da Jesus var på jorden“.

„Tillæg til Den Danske Salmebog“ har 12 julesalmer:

- nr. 785: „Alle skal skrives i mandtal“ af Johannes Møllehave og Niels Viggo Bentzon,
- nr. 786: „Der går i nat et glædesbud“ af Lars Busk Sørensen og Willy Egmosen,
- nr. 787: „Det kendtes, at Himlen kom Jorden når“ af K.L. Aastrup og Chr. Vestergaard-Pedersen (eller melodien til „De hellig tre konger så hjertensglad, DDS 115),
- nr. 788: „Fredløs er freden, hvor menneskets veje“ af Marcus Lauesen og Henrik Fibiger Nørfelt eller Axel Madsen,
- nr. 789: „Gud bor i et lys“ (se ovf.),
- nr. 790: „Hyrderne stod på marken“ af Johannes Møllehave og Hans Gregersen Dal,
- nr. 791: „Det var ikke en nat som de andre“ – Johannes Johansen og Axel Madsen – skrevet som en reaktion på Johannes Møllehaves julesalme: „Hyrderne stod på marken / som engelene havde forladt / det var en almindelig mark, de så / og det var en almindelig nat“,

- nr. 792: „Hør, hvor englesangen toner“, en ny oversættelse af „Hark! the herald-angels sing“
- nr. 793: „Kom, alle kristne“, en ny oversættelse af „Adeste fideles“,
- nr. 794: „Forlængst engang i Betlehem“, en af de mange oversættelser af den vestindiske „Long time ago“, som Nina og Frederik gjorde berømt,
- nr. 795: „Vi tror ikke på løgn og reklame“ af Hans Anker Jørgensen og Axel Madsen,
- nr. 796: „Frostblank er morgentimens grund“ af Sten Kaalø og Jens Nielsen.

Når hertil lægges de mange julesalmer, som ikke er optrykt i nogle af de salmebogstillæg, som jeg her har valgt, så bliver det til mange – og selvom en hel del af dem ikke med rette kan karakteriseres som „nye“ salmer, idet deres alder ikke er mindre end DDS' julesalmer, så vil de sandsynligvis blive opfattet som sådan, hvis de blev taget i brug til netop juleaften.

Hvordan skal de bruges?

Men julen er heldigvis mere end juleaften – og der er mange muligheder for at synge disse „nye“ julesalmer ved de mange juleafslutninger, som kalenderen for december er så fyldt med – og hvor mange mennesker oplever kirken som mere nærværende end i andre måneder af året.

Det vil f.eks. sagtens kunne lade sig gøre at synge „Forlængst engang i Betlehem“, som både er rytmisk og moderne, til en juleafslutning for skolebørn eller for pen-

sionistforeningen, fordi den har den ufarlige tone, som vi forbinder med julen. Det ville straks forholde sig anderledes med vers som Marcus Lauesens:

*Rummet omkring os er fyldt til
at briste
af de begærendes magtsyge
skrål,
og de forkuede frygter at miste
livsdagens mening og livsdagens
mål.
(„Fredløs er freden“, Tillæg til
DDS, nr. 788, v.2).*

eller Hans Anker Jørgensens:

*Vi tror ikke på pengenes paver,
eller markedets magiske magt.
Vi tror ikke på kostbare gaver,
eller smykker og prangende
pragt.
Men vi lægger det hele i skarnet
midt på gulvet, og omfavner bar-
net.
Det er hjerternes tale, vi tror.
(„Vi tror ikke på løgn og rekla-
me“, Tillæg til DDS, nr. 795, v.4).*

– for selvom indholdet i teksterne ikke adskiller sig væsentligt fra Brorsons „forhærdede tidselgemytter“ i „Den yndigste rose er funden“, så er ordene straks mere forståelige – og det kan som bekendt være farligt.

Julen varer lige til påske

Endelig kunne det her være på sin plads at gøre opmærksom på, at julen som bekendt ikke er slut med juleaften, men netop tager sin begyndelse denne dag. Det må være rigtigt at fastholde julens glæde i

den fredelige tid, der følger efter juleaften – også med julesalmer. Måske hænger de kendte julesalmer os ud af halsen, fordi vi har hørt dem i butikkerne siden slutningen af oktober, men desto større grund er der til at synge andre julesalmer end de traditionelle – om ikke helt til påske, så i hvert fald frem til helligtrekongers dag, d. 6. januar.

Og med andre julesalmer mener jeg ikke kun dem fra salmebogsstillæggene, men også de mange, næsten glemte julesalmer fra Salmebogen. De kan sagtens tåle en renæssance!

*Det er den Herre Jesus Krist,
og juble må I nu for vist,
thi ét er blevet Gud og mand,
så eders broder er nu han.
(DDS 80, v. 3).*

*Himlens morgenrøde
for levende og døde
oprandt, da Guds enbårne Søn
til moder fik en jomfru skøn.
Ære være Gud i det høje!
(DDS 83, v. 2).*

*Fattig kom du til jorden ned,
adlede armød og usselhed,
fattig du gjorde dig med flid,
rige blev vi til evig tid.
O, Gud ske lov!
(DDS 89, v. 5).*

Der er mange muligheder, der blot venter på at blive brugt. ●

Nyt fra Folkekirkens Pædagogiske Institut

Seminar d. 2-3. marts 1996

„Børnefamilierne som udfordring for folkekirken og de folkekirkelige organisationer“.

I samarbejde med Evangelisk Pædagogisk Samvirke arrangerer Folkekirkens Pædagogiske Institut et seminar om *"Børnefamilierne som udfordring for folkekirken og de folkekirkelige organisationer"*.

Forældre får ved barnedåb tillagt opgaven og ansvaret at op-lære i den kristne tro.

Forskellige undersøgelser tyder imidlertid på, at Danmark i international sammenhæng er specielt ved, at der ikke længere er nogen tradition for religiøs praksis i hjemmene. Kristendom er blevet så meget en privatsag, at mange forældre ikke taler – og praktiserer religion med deres børn. Jesu ord om ikke at bede på åben gade, men hver for sig skjult i kamrene, har åbenbart i danske familier fået en lovlig bogstavelig tolkning!

Hvordan kan kirken komme forældrene til hjælp? Det vil blive belyst, dels ved et foredrag af universitetslektor Oddbjørn Evenshaug, Oslo, dels ved fælles drøftelse på baggrund af oplæg fra bl.a. kateket Iben Goffmann og sognepræsterne Marianne Østergaard Petersen, Jørgen Christensen og Finn Dyrhagen.

Seminaret vil foregå i Folkekirkens Pædagogiske Instituts nybyggede lokaler på Kirkealléen i Løgumkloster.

Programfolder om seminaret kan rekvireres fra Folkekirkens Pædagogiske Institut.

Nye udgivelser fra Folkekirkens Pædagogiske Institut

I serien af huspublikationer har Instituttet her i efteråret udgivet:

- *Katekismus før og nu*
Heftet handler om behov og muligheden for kortfattet at formulere det grund-læggende i den kristne tro til folkelig brug og som et udtryk for, der samler os som evangelisk-luthersk kirke.
- Indlæg ved E. Thestrup Peder-sen, Jes Nysten, Kaj Mogensen, Lars Tjalve og to bidrag om det svenske katekismusprojekt ved Hilda Lind og Sven-Åke Selander.
- *Konfirmandaktion '95*
Mission og 3. verdensperspek-tiver indtager i dag en stærkt tilbagetrængt plads i konfir-mationsforberedelsen – efter de trykte konfirmandmateria-ler at dømme. Det er baggrun-den for et forsøgsprojekt i seks konfirmandstuer i Århus Stift i foråret 1995. Forsøget er ble-vet evalueret af en arbejds-gruppe under Folkekirkens Pædagogiske Institut.

Rapporten om konfirmandaktion '95 indeholder desuden arbejdsgruppens for-

Ideer og inspiration

Denne side med Ideer og Inspiration er en ny rubrik i Kirkens Undervisning. Si-den eller siderne vil være åbne for indlæg fra præ-ster, undervisere og men-igheder, der vil give ideer og inspiration videre i det kirkelige landskab. Også fra Folkekirkens Skoletje-neste rundt omkring i land-et bringer vi gerne stof om arbejdet og udviklingen.

slag til, hvordan de positive erfaringer fra forsøget kan føl-ges op med et landsdækkende tilbud til konfirmander og præ-ster om at medvirke i en konfir-mand-aktion.

- *Forsøg med den indledende konfirmationsforberedelse 1987-94*
90 siders rapport på grundlag af interviewundersøgelser i ni udvalgte forsøgssteder. Udar-bejdet i forbindelse med en studieorlov af Hjørdis Kjærgaard, Hans Boas og Poul Erik Steffansen.

Huspublikationerne kan bestilles på instituttet eller Re-ligionspædagogisk Center, Fre-deriksberg.

Dåbsopfølgende materialer

Ålborg stifts undervisningsud-valg har for Folkekirkens Pæda-gogiske Institut påtaget sig og er begyndt at udarbejde et katalog over materialer, der kan være en hjælp til hjemmene til dåbsop-læring af førskolebørn i kristen tro og praksis.

Til hver titel i kataloget udar-bejdes en vejledende lektørud-talelse. Materialerne vil blive udvalgt efter pædagogiske-teo-logiske kvalitetskriterier.

Målgruppe for kataloget er først og fremmest menigheds-råd og præster.

Af Viggo Ernst Thomsen

Anmeldelser af Henning Nørhøj

Praktisk teologi

Eberhard Harbsmeier og Hans Raun Iversen.

Forlaget ANIS

496 sider - kr. 398,-

Lad det være sagt med det samme, det er et flot værk. De to lektorer i praktisk teologi ved Københavns universitet Eberhard Harbsmeier og Hans Raun Iversen har sat sig for at sammenfatte den praktiske teologis mange områder i en lærebog, som ikke blot er tænkt skrevet for de studerende, men også for interesserede iøvrigt. Og det er vi mange, der er!

Hvad er så praktisk teologi idag? spørger forfatterne. Og de svarer selv: *Praktisk teologi ... er læren om kristendommens livsytringer og kirkens kommunikationsformer i gudstjeneste, forkyndelse, undervisning, sjælesorg, diakoni, mission og menighedsliv i det forhåndenværende samfund* (s. 21). Det er så denne definition, der bestemmer bogens opbygning.

Bogen er delt op i to store hovedafsnit. Det første afsnit, som er skrevet af Hans Raun Iversen, handler om kirken og dens livsytringer. Herunder behandles selve folkekirkens væsen og indretning, kirkesociologien, kirkens selvforståelse, mission, diakoni og præsteembedet.

Eberhard Harbsmeier står for bogens andet hovedafsnit, nemlig om kirkens kommunikationsformer, dvs. gudstjenesten og de kirkelige handlinger, prædikenen, sjælesorgen og undervisningen.

Det er både en meget klar og grundig indføring, man som læser får i den praktiske teologis mange områder. Læseren får dels et historisk perspektiv, dels en aktuel redegørelse, hvori forfatteren tydeligt lader sit eget engagement og vurdering træde frem. For dette blads læsere vil afsnittet om den kirkelige undervisning sikkert være af størst interesse.

Eberhard Harbsmeier (EH) bestemmer den kirkelige undervisnings opgave at informere, formidle indsigt, kundskab og viden - også hvor man inddrager oplevelse og erfaring i undervisningen.

Det er på denne baggrund, at EH overvejer selve begrebet *religionspædagogik*. At formidle kundskab til kristendommen er nemlig ikke blot en kirkelig opgave og sker ikke ud fra en snæver kirkelig interesse. Undervisningen er derfor heller ikke snævert dogmatisk bestemt, men mere åbent en undervisning i religion.

Religionspædagogikken beskæftiger sig derfor med at formidle indsigt i og interesse for den religiøse dimension af tilværelsen "for menneskets skyld". Religionspædagogik er blevet den samlede betegnelse både for skolens kristendoms- og religionsundervisning og så kirkens dåbsoplæring. Imidlertid er skolens og kirkens opgave både med hensyn til grundelse og målsætning ikke uden videre sammenfaldende.

Skolens undervisning er kundskabsmeddelende og et fag på linie med andre fag, som har sin grundelse i skolens overordnede pædagogiske målsætning. Kirkens undervisning er en forkyn-

dende undervisning, som har sin grundelse i dåben. Men med den store tyske religionspædagog Nipkow advarer EH mod at trække grænserne mellem skolen og kirken for stærkt op, for kirken kan ikke undvære dialogen med den moderne bevidsthed og skolen kan ikke undvære teologien.

Med afsæt i de nytestamentlige motiver til undervisning, nemlig at dåb og undervisning hører sammen, giver EH os en oversigt over religionspædagogikkens historie afsluttende med en opsummering af Grundtvigs afgørende indflydelse på dansk religionspædagogik. Grundtvigs indflydelse gøres op i følgende:

1. Det er vanskeligt at drive en dogmatiserende undervisning Grundtvigs fædreland.
2. Dansk religionspædagogik er uforenelig med en moraliserende og tvangspræget undervisning.
3. Sammenhæng mellem undervisning og gudstjenesteliv.
4. Stærk understregning af undervisningens poetiske og æstetiske (kunst) dimension.

EH anvender nu i tilslutning til Nipkow dannelsesbegrebet på den kirkelige pædagogik. Dannelse er at kunne kommunikere troen, at kunne integrere troens erfaringer i sit liv og sin handlen, men dannelse er også at kunne forstå, hvad vi tror - at kunne forbinde tro med intellektuel redelighed (s.440).

Som denne anmeldelse har givet et lille indtryk af, så er det altså muligt at gå ind i det emneområde af den praktiske teologi, som man netop er interesseret i og få perspektiveret og uddybet sin viden. *Praktisk teologi* er altså også en håndbog og arbejdsbog. Forfatterne fortjener stor anerkendelse for det gedigne og omfattende arbejde, som de med nærværende bog har lagt frem til det nødvendige videre arbejde med den praktiske teologi.

Praktisk teologi bør stå på enhver præsts bogreol.

Tid og evighed. I begyndelsen skabte Gud...

Niels Henrik Gregersen, Eva Meile og Kirsten Nielsen.

Forlaget ANIS

126 sider - kr. 128,-

Rejsen og grænsen. Som mand og kvinde skabte han dem...

Niels Henrik Gregersen, Eva Meile og Kirsten Nielsen.

Forlaget ANIS

112 sider - kr. 128,-

De to bøger er først og fremmest skrevet som studiebøger til læreruddannelsen i kristendom/religion, men er iøvrigt særdeles velegnet til brug for studiekredsen og til et arbejde med en række grundlæggende tilværelsesspørgsmål.

I en kort form får vi gennemgået temaer som Skabelse, Himmelfald og jord, Evighed og tid, Død og opstandelse. I *Rejsen og grænsen* er det menneskets søgen, som er grundtemaet, der udfoldes i en række artikler om Identitet, Den anden, Elskov og kærlighed, Velsignelse og livskraft, Ondskab, Lidelse.

De tre forfattere evner på én gang at give os en gedigen teologisk forklaring på disse livsspørgsmål og så at sætte temaerne ind i en nutidig og vedkommende sammenhæng. Tunge teologiske begreber bliver pludselig lige til at forstå og fremstillingen fængslende og letlæst. Det er et par fine bøger.

Roserne vokser i dale. Temaer om sjælesorg.

Rita Nielsen og Mogens Kaasgaard.

Unitas Forlag

175 sider - kr.

De to forfattere, som henholdsvis er tidligere sygeplejerske og nu højskolelærer på Løgumkloster Højskole og sygehuspræst i Glostrup, giver os med denne bog en smuk indføring i sjælesorgens mange sider.

Bogens titel angiver forfatterens hensigt: at lidelsen også giver mulighed for at erfare noget positivt, at lidelsen kan blive begyndelsen til et rigere liv.

Vi får til indledning en bestemmelse af den kristne sjælesorg: Den har sit *udgangspunkt i Guds skabelse, henter sin begrundelse i Jesus Kristus og søger sin virkeliggørelse ved Helligånden.*

Denne bestemmelse af sjælesorgen udfoldes nu konkret og nærværende ved hjælp af en række livssituationer og eksempler på samtaler. Der sættes først fokus på sjælesørgeren. Dernæst omtales de hjælpemidler, som den kristne sjælesørger kan bruge: salmer, bønner, fortællinger, eventyr, billeder.

Angsten, skylden og tilgivelsen er temaer, som forfatterne helt naturligt sætter i centrum af sjælesorgen. Her er der ingen letkøbt psykologisering, men en sober behandling af disse helt afgørende livsspørgsmål, hvor eksempler fra det sjælesørgeriske arbejde går i ét med evangeliet.

Lidelsen problem og sjælesorgen i forhold til den døende og de pårørende bliver ligeledes gennemgået med brug af litteraturen og situationer fra dagligdagen.

Fremstillingen er helt og holdent båret af forfatternes egne erfaringer. Det er ikke bare en god bog for præster at blive kloge af, men også for alle os andre, der pludselig selv kan stå i den situation at skulle hjælpe et andet menneske gennem en krise. Men ikke mindst er bogen en hjælp til at forstå os selv lidt bedre.

Glæden er gul

Susanne Sønderbo

Unitas Forlag

84 sider - kr. 98,-

Hermed en fin lille bog af psykologen og terapeuten Susanne Sønderbo. Bogen handler om glæden. Hvad indeholder glæden? Det er spørge vi sjældent os selv om. Susanne Sønderbo har imidlertid sat sig for at undersøge alle glædens facetter: glæden som livsholdning, glædens svære vilkår, glæden i bibelsk perspektiv, livskvalitet mv. Men også al det, der hindrer glæden i at komme til udtryk, analyseres. Selvfølgelig er det hele skrevet i godt og lyst sprog. Man bliver simpelthen i godt humør af den bog.

Kirkens Undervisning 1996

1996-argangen af Kirkens Undervisning er under planlægning. Og deadline til årgangens første nummer bliver 15. januar 1996. Både artikler, anmeldelser og undervisningseksempler modtages gerne af redaktionen til videreformidling.

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning.
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde.
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne.
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information.
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans til det pædagogiske arbejde i kirke og menighed.

Udgivet af EPS

Evangelisk Pædagogisk Samvirke, som er en sammenslutning af en række folkekirkelige organisationer, der er involveret i kirkens forkyndelse og undervisning.

Medlemmer af EPS

Dansk Bibelskole. Dansk Missionsråd. De samvirkende Menighedsplejer. Det danske Bibelselskab. Diakonhøjskolen. Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen. Diakonissestiftelsen. FDE/FPE. KFUK-spejderne i Danmark/De grønne pigespejdere. KFUM og KFUK i Danmark. KFUM-Spejderne i Danmark. KFUMs Idrætsforbund i Danmark. Kirkefondet. Kirketjenesten i Danmark. Menighedernes Daginstitutioner. Sammenslutningen af Indre Missions skoler. Unge Hjem Bevægelsen i Danmark.

Redaktion

Henning Nørhøj (ansv.),
Arne Kristoffersen, Eberhard Harbsmeier
og Mette Geil.

Sats og layout: Mariann Anderson
Omslag: Leo Scherfig og Mariann Anderson
Vignetter: Leo Scherfig
Tryk: Specialtrykkeriet Viborg.

Abonnement

Årsabonnement (4 numre)
kr. 100,-. Løssalg kr. 30,-
Giro 8 05 53 51.

Henvendelse

Adresseændringer bedes meddelt Avispostkontoret. Husk ved alle henvendelser at opgive abonnements-nummeret, som står opført sammen med adressen på bladets bagside.

Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10 A
1820 Frederiksberg C
Tlf.: 31 24 92 50 (kl. 10-16)

Religionspædagogisk Centers formål er at være til rådighed for såvel hjem, kirke og skole, hvad angår dåbsopklæring og kristendoms-undervisning.

- Udstillinger, kataloger og pædagogisk vejledning.
- Udlejning af film og bogkufferter.
- Salg af bøger og AV-materialer.